

ความหมาย หน้าที่ และประโยชน์ของศูนย์วิชาการ

ศูนย์วิชาการคืออะไร

ปัจจุบันคำว่า "ห้องสมุด" ได้เปลี่ยนแปลงไปใช้ชื่อใหม่ ๆ มากขึ้น ทำให้ความหมายที่แสดงออกมาสับสนและมีความหมายต่าง ๆ กันสำหรับแต่ละบุคคล สาเหตุสำคัญประการหนึ่งก็คือ การรวมแผนกห้องสมุดกับแผนกโสตทัศนศึกษาเป็นบริการอันหนึ่งอันเดียวกัน การรวมกันนี้จะใช้ชื่อห้องสมุด หรือ ศูนย์โสตทัศนศึกษา โดยชื่อก็คือหนึ่งออกไปยอมไม่เป็นที่พอใจของบรรณารักษ์ หรือผู้อำนวยการโสตทัศนศึกษา เพราะจะดูเหมือนว่างานทางวิชาการของตนได้ถูกคุกคามไปอยู่กับงานของอีกแผนกหนึ่ง จึงได้ร่วมมือกันตั้งชื่อใหม่ที่เหมาะสมขึ้น และอีกประการหนึ่งก็คือ ความพยายามที่จะอธิบายหน้าที่ของหน่วยงานที่ตั้งขึ้นให้แจ่มชัดว่ามีหน้าที่บริการเน้นในด้านใด ด้วยเหตุนี้เองจึงพบชื่อต่าง ๆ กันในหนังสือและวารสารทางด้านบรรณารักษศาสตร์ และด้านโสตทัศนศึกษา ซึ่งความจริงแล้วชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็มีความมุ่งหมายหลักที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นทั้งสิ้น ชื่อที่แตกต่างกันดังกล่าวมีดังนี้

- ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center)
- ศูนย์แหล่งวัสดุการเรียน (Learning Materials Resource Center)
- ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center)
- ศูนย์วัสดุ (Material Center)
- ห้องสมุดแหล่งการเรียน (Learning Resources Library)
- ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educational Media Center)
- ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center)
- ศูนย์การเรียน (The learning Center)
- ศูนย์แหล่งวัสดุ (Resource Materials Center)
- ศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center)
- ห้องสมุดแบบเรียน (Textbook Library)

ห้องสมุดวัสดุอุปกรณ์อเนกประสงค์ (Multi-Media Library)

ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)

ห้องปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Laboratory)

ห้องสมุดหลักสูตร (Curriculum Library)

ศูนย์แหล่งความรู้ (Knowledge Resource Center)

ศูนย์หลักสูตร (Curriculum Center)

ความมุ่งหมายหลักของชื่อต่าง ๆ ข้างต้นเหมือนกันก็จริง แต่ถ้าวาดถึงรายละเอียดในคำเนจจางของผู้ตั้งชื่อเพื่อจะเน้นให้เห็นถึงหน้าที่และบริการที่ต่างกัน แต่ละชื่อก็มีความหมายแตกต่างกันไปบ้าง คำว่า ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือเรียกย่อ ๆ ว่า IMC) และศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educational Media Center หรือเรียกย่อ ๆ ว่า EMC) ศูนย์วัสดุการสอน (IMC) ถ้าเกิดขึ้นก่อน มีหน้าที่จัดวัสดุที่จำเป็นให้คณะครูสำหรับสอนนักเรียนเป็นกลุ่ม ไม่มีบริการนักเรียนเป็นรายบุคคล เมื่อวัสดุและเครื่องมือได้รับการพัฒนาให้ใช้เป็นรายบุคคลได้ จึงจัดบริการให้เป็นรายบุคคลและเปลี่ยนชื่อศูนย์วัสดุการสอน (IMC) มาใช้ชื่อศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (EMC) เพื่อเน้นบริการให้ข้อความบริการทั้งครูและนักเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษายังคงเน้นบริการให้ครูอยู่ บริการให้เป็นรายบุคคลยังคงเป็นความสำคัญอันค้ำรองลงมา ศูนย์การเรียนรู้ (The learning Center) เป็นการเน้นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนตัวต่อตัว เป็นการตัดสินใจว่าเด็กแต่ละคนควรเรียนอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์และสะดวกมากที่สุด ศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center) เป็นการบอกให้รู้ว่าไม่เพียงแต่วัสดุเท่านั้น แต่รวมถึงวิทยาการที่เป็นประโยชน์ต่อห้องสมุดด้วย¹ ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center) เป็นชื่อที่ใช้ใน Standard for School Media Programs ซึ่งให้

¹ Warren B. Hicks and Alma M. Tillin, Developing Multi-Media Libraries (New York: R.R. Bowker Company, 1970), pp. 4-5.

ความหมายไว้ดังนี้ "เป็นศูนย์การเรียนในโรงเรียนที่มีทั้งสิ่งพิมพ์และสื่อทัศนวัสดุเครื่องมือที่จำเป็น และให้บริการโดยผู้เชี่ยวชาญวัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Media Specialists) ซึ่งครูและนักเรียนสามารถใช้เป็นประโยชน์ได้"¹ ศูนย์แหล่งการเรียน (Learning Resources Center) เป็นศูนย์สำหรับโรงเรียนซึ่งจัดการการสอนแบบยืดหยุ่น มีการจัดนักเรียนเข้ารับการสอนเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มย่อยเพื่อปรึกษาหารือกัน อย่างน้อยที่สุด 40 เปอร์เซ็นต์ของการสอนในรอบสัปดาห์จัดไว้เพื่อการศึกษาตามลำพัง การศึกษาแบบนี้จะประสบผลสำเร็จได้ดี วัสดุการเรียนทุกชนิดจะต้องรวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน ศูนย์แหล่งการเรียนแต่ละศูนย์จัดแบ่งพื้นที่เป็น 2 บริเวณ คือ สำหรับศึกษาเล่าเรียนและสำหรับปฏิบัติงาน เช่น ศูนย์แหล่งการเรียนวิทยาศาสตร์ (Science Resources Center) มีหนังสือและวารสารทางด้านวิทยาศาสตร์ เทป फिल्मสตริป ชุดอุปกรณ์ (Kits) แบบเรียนสำเร็จรูป (Programmed Texts) เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉาย และอื่น ๆ ซึ่งสามารถใช้ได้เป็นรายบุคคล บริเวณสำหรับปฏิบัติงานคือ สถานที่ที่นักเรียนทำการทดลอง จัดทำวัสดุอุปกรณ์ ประชุมปรึกษาหารือระหว่างนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครู นักเรียนกับบรรณารักษ์หรือผู้ช่วยสอน และครูกับบรรณารักษ์ ซึ่งเป็นศูนย์พิเศษ² ศูนย์หลักสูตร (Curriculum Center) มหาวิทยาลัยคอนเนคติกัต (University of Connecticut) ให้ความหมายห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory) ไว้ว่า "เป็นสถานที่เก็บรวบรวมวัสดุหลักสูตร และเข้าใช้ได้โดยง่ายเพื่อการศึกษา ใช้ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร"³

¹ American Library Association and National Education Association, Standards for School Media Programs (Chicago: American Library Association, 1969), XI.

² Helen E. Saunders, The Modern School Library: Its Administration as a Material Center (New York: The Scarecrow Press, Inc., 1968), p. 137.

³ Donald S. Mac Vean, "A study of Curriculum Laboratories in Midwestern Teacher-Training Institutions" (Unpublished Ph. D. Thesis, University of Michigan, 1958), p. 8.

พจนานุกรมทางการศึกษาให้ความหมายของปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Laboratory) และชื่ออื่น ๆ ที่มีความหมายเหมือนกันไว้ ดังนี้

ห้องปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Laboratory) เป็นแผนกหนึ่งอยู่ในห้องสมุด เป็นสถานที่หรือเป็นหน่วยงานที่แยกออกมาแต่ยังคงอยู่ในโรงเรียนหรือวิทยาลัย จัดเตรียมเครื่องมือช่วยสอน เช่น หนังสือแบบเรียนของประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา โครงการสอน แบบทดสอบ จุลสาร ภาพ फिल्मสตริป สไลด์ และวัสดุอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมการสอน มีความหมายเหมือนกับศูนย์วัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Center) ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory) ห้องสมุดหลักสูตร (Curriculum Library) ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center) ห้องสมุดแบบเรียน (Textbook Library)¹

สำหรับคำว่า ศูนย์วัสดุ (Material Center) หลุยส์ ชอส์ (Louis Shores) ให้ความหมายไว้ดังนี้

ศูนย์วัสดุ (Material Center) อาจอธิบายได้ว่า เป็นหน่วยงานในเขตการศึกษา (school district) ในโรงเรียน หรือในชั้นเรียน มีการเลือก การจัดหา การเก็บรักษา การจัดรูปงาน และการเผยแพร่วัสดุการสอนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เป็นคำที่ใช้แทนคำว่าห้องสมุด และศูนย์ไลออตทัศนศึกษา²

เลอวี เค. เมสซีคอสส์ (Lervy K. Mesedahl) กล่าวว่าศูนย์วัสดุการสอน (EMC) มีความหมายกว้างขวางมากกว่าห้องสมุด เพราะเป็นศูนย์รวมของวัสดุอุปกรณ์การศึกษาทุกชนิด

¹Carter V. Good (ed.), The Dictionary of Education (2d ed.; New York: McGraw-Hill Book Co., Inc., 1959), p. 309.

²Louis Shores, Instructional Materials; An Introduction for Teachers (New York: The Ronald Press Company, 1960), pp. 11-

ที่จะนำมาเก็บรักษาไว้ มีการผลิต การใช้ และการแจกจ่ายไปตามโรงเรียน หรือเป็นศูนย์รวมบริการของโรงเรียนสำหรับครูและนักเรียน ซึ่งช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้ดีขึ้น¹

โรส แอล. นีกเลย์ (Roos L. Neagley) กล่าวว่า ชื่อที่เรียกศูนย์วัสดุการสอน (IMC) ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (EMC) ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การสอน (Instructional Media Center) ศูนย์แหล่งการเรียนรู้ (Learning Resources Center) ศูนย์แหล่งความรู้ (Knowledge Resource Center) ศูนย์แหล่งการสอน (Instructional Resources Center) หรือชื่ออื่น ๆ ที่นำเอาคำเหล่านี้สับเปลี่ยนผสมกันทำให้ชื่อแตกต่างกันออกไป² ดังนั้นในหนังสือของนีกเลย์ (Neagley) จึงใช้ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้สับเปลี่ยนกันได้ในความหมายที่เหมือน ๆ กัน ราล์ฟ อี. อีลsworth (Ralph E. Ellsworth) กล่าวว่า ในไม่ช้าความหมายที่ไขว่ไขว่ ๆ เหล่านี้จะกลับมาใช้ชื่อง่าย ๆ สั้น ๆ เป็นที่เข้าใจกันดี และมีศักดิ์ศรีอย่างเดิมคือ คำว่า "ห้องสมุด"³

ความสับสนยุ่งยากเกี่ยวกับชื่อสำหรับสถานที่ที่มีการจัดปฏิบัติงานในลักษณะนี้เป็นปัญหาในประเทศไทยด้วย ได้มีการอภิปรายเรื่องนี้ในการประชุมสัมมนาโดยขอยืมชื่อ Curriculum Laboratory มาใช้เป็นชื่อเรื่องในการประชุมไปพลางก่อน สำหรับชื่อที่เหมาะสมจะช่วยให้พิจารณา การประชุมครั้งนี้ได้จัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ภาควิชาภาษาไทย ในปี พ.ศ. 2505

006202

¹Lervy K. Mesedahl, "The IMC: Contribution to Individualized Instruction," Audio-Visual Instruction, X(November, 1965), 705.

²Roos L. Neagley, N. Dean Evans and Clarence A. Lynn, The School Administrator and Learning Resources (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1969), p. 104.

³Marvin R.A. Johnson, "Facilities and Standards," Library Trends, XVII(April, 1969), 362.

มีผู้อภิปรายให้ความเห็นพอสมควรดังนี้

กอ สวัสดิทพณิชย์ ให้ความเห็นว่า Curriculum Laboratory ไม่ได้แปลว่า ห้องปฏิบัติการหลักสูตร ถ้าหากจะให้ใกล้เคียงที่สุดควรจะเป็น ห้องปฏิบัติการทางการศึกษา หรือศูนย์อุปกรณ์การศึกษา หรืออะไรก็ได้ที่เกี่ยวกับการศึกษา ไม่ต้องการให้ใช้คำว่า "หลักสูตร" เพราะถ้ามีคำว่าหลักสูตรแล้วอาจจะเอามาใช้กับกิจกรรมบางอย่างที่อยู่นอกหลักสูตร ไม่ได้¹

ธนุ แสงศักดิ์ ให้ความเห็นว่า ชื่อที่จะตั้งขึ้นนี้เห็นว่าจะแปลมาจาก Curriculum Laboratory ย่อมไม่ได้ ก่อนตั้งชื่อจะต้องดูความมุ่งหมายเสียก่อน และได้คิดไว้หลายชื่อ เช่น ศูนย์กลางหลักสูตร ศูนย์พัฒนาหลักสูตร ศูนย์วิจัยหลักสูตร ศูนย์ทดลองหลักสูตร ศูนย์ทำการทางหลักสูตร ศูนย์อุปกรณ์หลักสูตร ศูนย์วัสดุหลักสูตร เป็นต้น²

เชื้อ สาริมาน ให้ความเห็นว่า ชื่อที่จะตั้งไม่ควรคำนึงถึงชื่อภาษาอังกฤษ ควรรู้หน้าที่เสียก่อนแล้วตั้งชื่อมาเลือกถนัดมาก ๆ แต่ควรตั้งให้คนอ่านแล้วรู้เรื่องมากกว่าให้เข้าใจความหมาย และเห็นว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสอน จึงเสนอตั้งชื่อว่า "ศูนย์พัฒนาการ - เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน"³

นอกจากนั้นยังมีผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่น ๆ เสนอชื่อต่าง ๆ อีกมาก เช่น ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ ศูนย์อุปกรณ์การศึกษา ศูนย์พัฒนาวิชาการ ศูนย์ปรับปรุงการสอน ศูนย์อุปกรณ์วิชาการ ศูนย์วิชาการ แต่ไม่มีการลงมติให้ใช้ชื่อใดชื่อหนึ่งเป็นการแน่นอน เพราะเห็นว่า จะตั้งชื่ออย่างไรก็ได้ สำคัญอยู่ที่การจัดดำเนินการให้เป็นที่ยอมรับกับทุกฝ่าย และ

¹ กอ สวัสดิทพณิชย์, "วิธีใช้และจัด Curriculum Lab. เพื่อการศึกษา," อภิปราย ณ คณะกรรมการ, พญาไท, พระนคร, 26 กุมภาพันธ์ 2505.

² ธนุ แสงศักดิ์, "การอภิปรายเรื่องปัญหาและข้อคิดเห็นในการจัดตั้ง Curriculum Lab. ในประเทศไทย," อภิปราย ณ คณะกรรมการ, พญาไท, พระนคร, 1 มีนาคม 2505.

³ เชื้อ สาริมาน, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

คัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยได้จัดศูนย์
ประเภทนี้ขึ้นและมีชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ของกรมสามัญศึกษาเรียกว่า ศูนย์วิชาการ (Curri-
culum Center) ส่วนกรมวิชาการเรียกว่า ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational
Materials Center) และกรมการฝึกหัดครูเรียกว่า ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curri-
culum Laboratory)

กรมสามัญศึกษาให้ความหมายคำว่า ศูนย์วิชาการ ไว้ว่า เป็นแหล่งที่ครู ศึกษานิเทศก์
ผู้บริหารการศึกษา ผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องกับการศึกษามาแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถทางวิชาการเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการสอนและ
การดำเนินงาน ศูนย์วิชาการเป็นแหล่งที่มาของวัสดุทัศนวัสดุและเครื่องอุปกรณ์การสอน
ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการเสริมสร้างการเรียนการสอนให้ดีขึ้น¹

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า คำจำกัดความของชื่อเหล่านี้แตกต่างกันอยู่บ้าง เนื่องจาก
ต้องการอธิบายหน้าที่ที่แตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งของแต่ละท้องถิ่นและตามความ
จำเป็นในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม แม้ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะสับสนแต่ก็มีจุดหมายที่
แจ่มชัด คือเป็นแหล่งรวมวิทยากรทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และไม่ใช้สิ่งพิมพ์ รวมทั้งเครื่องมืออื่น ๆ
ที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ของครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา
และผู้สนใจทั่วไป โดยมีบรรณารักษ์และผู้อำนวยการวัสดุทัศนศึกษาทำงานร่วมกัน ตักสินใจ
ร่วมกันในการจัดหา การดำเนินงานต่าง ๆ และแบ่งงานกันรับผิดชอบตามความชำนาญที่ได้
รับการอบรมหรือได้รับการศึกษามาในสาขาวิชานั้น ๆ และมีบุคคลหนึ่งที่มีความสามารถเป็น
ผู้อำนวยการศูนย์ เป็นการรวมวัสดุอุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้มี
ประสิทธิภาพ สนับสนุนการเรียนทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล เพื่อให้การศึกษามรรลุถึง
เป้าหมายที่กำหนดไว้

¹สำนักงานภาคศึกษา 5 ราชบุรี, เอกสารการประชุมอบรมเรื่องการจัดตั้งศูนย์
วิชาการ ระหว่างวันที่ 1 - 5 กันยายน 2512 (ราชบุรี: สำนักงานภาคศึกษา 5,
2512), หน้า 5.

เนื่องจากมีชื่อเรียกศูนย์ดังกล่าวนี้แตกต่างกันมากมาย เพื่อความสะดวกในการเขียน
วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้คำ "ศูนย์วิชาการ" ซึ่งกรมสามัญศึกษาได้บัญญัติขึ้นไว้
เพราะเห็นว่าเป็นชื่อที่เหมาะสมสำหรับใช้แทนความหมายโดยรวมคลุมคืบ และคาดว่าในอนาคต
จะใช้คำนี้กันแพร่หลายยิ่งขึ้น สำหรับภาษาอังกฤษผู้วิจัยเลือกใช้คำ "Instructional
Materials Center (IMC)" แทนที่จะใช้ "Curriculum Center" ซึ่งกรมสามัญศึกษา
เพราะเห็นว่าคำ "IMC" ใช้ในหนังสือและวารสารทางด้านบรรณารักษศาสตร์ และด้านโสต
ทัศนศึกษาอย่างแพร่หลาย และมีความหมายเหมาะสมมากกว่าอีกด้วย

หน้าที่ของศูนย์วิชาการ

การจัดตั้งศูนย์วิชาการมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไปตามความจำเป็นในด้านการศึกษา
ของแต่ละท้องถิ่น แมว่าจะมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเหมือนกันคือ การปรับปรุงการเรียนการสอน
ให้มีประสิทธิภาพ แต่ความมุ่งหมายเฉพาะของแต่ละศูนย์ย่อมแตกต่างกันไป เพื่อที่จะทำหน้าที่
ให้เหมาะสมกับขอบเขตของคนที่ต้องรับผิดชอบ ฉะนั้นศูนย์วิชาการทุกศูนย์ไม่จำเป็นจะต้อง
มีหน้าที่ครบถ้วนทุกประการที่จะกล่าวต่อไปนี้ เพราะหน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นการครอบคลุมอย่าง
กว้าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมมาเพื่อให้ทราบว่าศูนย์วิชาการที่จัดตั้งขึ้นควรจะทำหน้าที่อย่างไร
บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม ศูนย์วิชาการที่สมบูรณ์จะต้องมีหน้าที่ในการจัดบริการทั้งสิ่งพิมพ์
วัสดุที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ และการผลิตอุปกรณ์การสอน ฉะนั้นหน้าที่ของศูนย์วิชาการอาจกล่าว
รวม ๆ กันได้ดังนี้

บริการให้คำปรึกษาเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้แหล่งวัสดุ
อำนวยความสะดวกในร้านเครื่องมือเครื่องใช้ สำหรับการสาธิต ทดลอง
สอนการใช้วัสดุทั้งสิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ
ผลิตวัสดุใหม่ ๆ ตามความต้องการของครูและนักเรียน
เป็นศูนย์แลกเปลี่ยน หมุนเวียน วัสดุอุปกรณ์การสอนหนังสือ เครื่องมือและสิ่งอื่น ๆ
เป็นแหล่งผลิตอุปกรณ์การสอนสำหรับโรงเรียน
ให้ข่าวสารการพัฒนาใหม่ ๆ ทางการศึกษาแก่โรงเรียน
เพื่อเป็นตัวอย่างและให้คำแนะนำในการจัดห้องสมุดและทำอุปกรณ์การสอน

เป็นแหล่งอบรมทางวิชาการ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถทางอาชีพที่ขึ้น
เป็นแหล่งประสานงานทางค่านิยมวิชาการ
ดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ทางการศึกษา
เป็นสถานที่เก็บรักษาวัสดุในการสอนทุกชนิด
ช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตร
ทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชน รวมทั้งการจัดห้องประชุม การผลิต และการถ่ายทอด

รายการวิทยุและโทรทัศน์

ร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ ทดลอง และประเมินคุณค่าอุปกรณ์
รวบรวม จัดทำ และตรวจแก้หนังสือแบบเรียน รวมทั้งจัดทำภาพประกอบ
จัดออกวารสาร หรือเอกสารพิมพ์ เกี่ยวกับงานของศูนย์วิชาการ
ผลิตเอกสารเกี่ยวกับคู่มือการใช้ศูนย์วิชาการ
ประเมินผลงานของศูนย์ทั้งหมด

เจมส์ คัมเบิลยู. บราวน์ (James W. Brown) เสนอแนะหน้าที่ของศูนย์วิชาการ
ระดับโรงเรียนไว้ดังนี้

ครูและเจ้าหน้าที่ศูนย์ร่วมกันวางจุดมุ่งหมายของกิจกรรมการสอน ให้ความสนใจใน
ภูมิหลัง ความสามารถ ความต้องการ ความสนใจ และความรู้ ของนักเรียนแต่ละคน
ครูและเจ้าหน้าที่ศูนย์วางแผนการใช้วัสดุต่าง ๆ เครื่องมือ และบุคคลอย่างหนึ่ง
อย่างใด หรือหลายอย่างร่วมกัน เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
เจ้าหน้าที่ศูนย์ทำงานใกล้ชิดกับครู นักเรียน และชุมชนในการเลือกวัสดุที่เหมาะสม
เจ้าหน้าที่ศูนย์และครูจัดให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากศูนย์ตามอุปนิสัย และความ
สามารถของแต่ละคน

กระจายสิ่งพิมพ์หรือวัสดุทัศนวัสดุไปตามสถานที่เรียนที่อาจจะสะดวกในการใช้วัสดุ
เหล่านั้น

เจ้าหน้าที่ศูนย์และครูร่วมกันแนะนำนักเรียนในการเลือกและใช้วัสดุตลอดเวลาที่เรียน
จัดทำรายการใช้ศูนย์ให้ตามความเหมาะสม

จัดบริการทางเทคนิคและอำนวยความสะดวกตามความจำเป็น เพื่อช่วยนักเรียนหรือครู ในการผลิตสไลด์ ภาพโปร่งแสง แผนภูมิ ฟิล์มภาพยนตร์ การอัดสำเนาวัสดุ เป็นต้น

เจ้าหน้าที่ศูนย์แนะนําการศึกษาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

เจ้าหน้าที่ศูนย์และช่างเทคนิคแนะนำการใช้เครื่องช่วยสอน การฟัง การประชุมกลุ่มเล็ก ๆ การใช้เครื่องฉาย งานเสียง หรือเทปบันทึกภาพ ตลอดเวลาที่เรียนอยู่ในศูนย์วิชาการ

ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ร่วมกันประเมินค่าในการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงศูนย์วิชาการให้ดีขึ้น¹

ศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียน จากรายงานการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์เจ้าหน้าที่ศูนย์ ผู้บริหารการศึกษา ครูใหญ่ ผู้อำนวยการวิศกุปกรณ์การศึกษา (Media Specialists) ครู ผู้อำนวยการหลักสูตร รวม 303 คน โดย จอห์น โรเวลล์ (John Rowell) เกี่ยวกับหน้าที่ของศูนย์วิชาการระดับโรงเรียน มีเปอร์เซ็นต์ผู้ตอบมากไปหาหน่อยเรียงตามลำดับไคดังนี้

เพื่อให้ครูรู้จักวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและนำไปใช้ประกอบการสอนได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

เพื่อเป็นตัวช่วยในการประเมินค่าและวิจารณ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ให้ข่าวสารเพื่อการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร

สนับสนุนการปรึกษาหารือเกี่ยวกับหลักสูตร

แจกจ่ายวัสดุอุปกรณ์การศึกษาไปยังโรงเรียน

จัดการฝึกอบรมการใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษา

---

¹James W. Brown, Richard B. Lewis and Fred F. Harclerod, AV Instruction Media and Methods (New York: McGraw-Hill Book Company, 1969), p. 621.

จัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่เป็นประโยชน์สำหรับห้องเรียน
จัดเสนอและกระตุ้นการเป็นผู้นำทางค่านิชาการ
จัดบริการเตรียมหนังสือและวัสดุออกใช้ที่ศูนย์กลาง
จัดแหล่งวัสดุสำหรับการวิจัย และการฝึกอบรมชั้นสูง
บริการตอบคำถามแก่ผู้ใช้ศูนย์
เพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและปรัชญา¹

ประโยชน์ของศูนย์วิชาการ

การเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่จำเป็นยิ่งอยู่ 3 ประการคือ เนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ วิธีการที่ผู้สอนใช้ และสื่อความหมายที่ผู้สอนใช้เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ ทั้งสามประการนี้จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้ การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจะต้องใช้สื่อความหมายที่ให้ทั้งความรู้และความจรโรใจ ความรู้เป็นความรับผิดชอบประการแรกที่ครูพยายามถ่ายทอดประสบการณ์ของมนุษย์ที่สะสมไว้ไปสู่ผู้นูชนรุ่นหลังในสมัยก่อน ๆ ผู้เรียนจะจดจำคำสอนของผู้สอนไว้ถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา เมื่อมีการพิมพ์คำสอนของผู้สอนก็ถูกบันทึกไว้ในรูปของแบบเรียน ต่อมาการพิมพ์ก้าวหน้าขึ้นมาก มีการพิมพ์หนังสือต่าง ๆ ออกมามาก จึงมีการสะสมรวบรวมสิ่งพิมพ์จัดให้เป็นระบบระเบียบไว้ศึกษาค้นคว้า จึงมีการจัดตั้งห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ขึ้น ในค่านการศึกษายุคนี้มีวัสดุอุปกรณ์การศึกษาเพื่อใช้สื่อความหมายมากยิ่งขึ้น จึงรวบรวมทั้งวัสดุที่พิมพ์และวัสดุที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์เพื่อประโยชน์ของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพไว้ในที่แห่งเดียวกัน คือที่ศูนย์วิชาการ ดังนั้นประโยชน์ของศูนย์วิชาการ เมื่อจากหน้าที่ของศูนย์ดังกล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ครู ผู้บริหารการศึกษา คีษานินเทศก์ นักเรียนฝึกสอน และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้

¹ John Rowell and M. Ann Heidbreder, Educational Media Selection Centers; Identification and Analysis of Current Practices (Chicago: American Library Association, 1971), p. 37.

รับประโยชน์โดยตรงจากศูนย์วิชาการ ในด้านการค้นคว้าเนื้อหาวิชา การศึกษาวิธีสอน ที่มีเหตุผลและวิจัยไว้แล้ว ประการสำคัญก็คือ วัสดุอุปกรณ์การศึกษารวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำวิธีใช้และเตรียมวัสดุต่าง ๆ ให้ พร้อมทั้งช่วยผลิตอุปกรณ์การสอน ตามความต้องการของครูและนักเรียนอีกด้วย

ประโยชน์ในด้านการเรียน

ศูนย์วิชาการระดับโรงเรียนจัดหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์การเรียน สนองผู้เรียนโดย เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้บริการวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่สมบูรณ์สำหรับการสื่อ ความหมายระหว่างครูกับนักเรียน และได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากศูนย์วิชาการระดับกลุ่ม โรงเรียน การศึกษาตามลำพัง (Independent study) ของนักเรียน นับว่าศูนย์วิชาการ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้ดีมาก เช่น ที่นั่งศึกษาเฉพาะบุคคล (carrel) จัดให้สามารถใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษาได้ทุกชนิด ทั้งการฟัง การดู และบางศูนย์ก็มีแผนโปรแกรมการสอน สำเร็จรูป เมื่อต้องการบทเรียนในเรื่องใดก็กดปุ่มขอใช้ได้ รอสัก 2 หรือ 3 วินาที ทั้งภาพ และเสียงก็จะปรากฏให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามลำพัง นอกจากนั้นนักเรียนจะได้รับคำแนะนำใน การใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษาทุกชนิดเพื่อให้สามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียน เป็นกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อย ศูนย์วิชาการก็จัดอำนวยความสะดวกทั้งในคานสถานที่ วัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการศึกษาไว้ให้อย่างเพียงพอ

ศูนย์วิชาการ โซบรานเต ปาร์ค (Sobrante Park Media Center) ได้ทำการสำรวจทัศนคติของบุปถครอง และครู เกี่ยวกับศูนย์วิชาการ ปรากฏผลดังนี้ บุปถครอง 72.2 เปอร์เซ็นต์ เชื่อว่าศูนย์วิชาการช่วยปรับปรุงวิชาการของเด็กได้ 88.1 เปอร์เซ็นต์ กล่าวว่ สมาชิกในครอบครัวได้รวมดูวัสดุที่เด็กยืมกลับบ้าน ได้รับความรู้ไปกับเด็ก ด้วย ครู 91.2 เปอร์เซ็นต์ กล่าวว่ ศูนย์วิชาการมีประโยชน์ในการช่วยให้เด็กนักเรียนได้ ได้รับความรู้ด้วยตนเอง ครู 70.6 เปอร์เซ็นต์ เชื่อว่านักเรียนได้รับประโยชน์จากหลักสูตร ในคานต่าง ๆ¹

¹Helen W. Cyr, "The Sobrante Park Evaluation Project," School Libraries, XX(Fall, 1970), 23.

ประโยชน์ในด้านการสอน

ศูนย์วิชาการเป็นที่รวมวัสดุการสอนทุกประเภท ครูไปที่ศูนย์วิชาการแห่งเดียวจะ
ได้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประกอบการสอนครบ เป็นการประหยัดเวลาที่ไม่ต้องไปห้องสมุด
ครั้งหนึ่ง และไปศูนย์โสตทัศนวัสดุอีกทีหนึ่ง ศูนย์วิชาการจัดคั่นนี้ บรรณานุกรม และ
เครื่องมือช่วยในการค้นคว้า รวบรวมวัสดุทุกประเภทไว้ด้วยกัน ครูสามารถเข้าใช้วัสดุ
หลักสูตรต่าง ๆ เพื่อเตรียมการสอน ทำบันทึกการสอน จัดทำโครงการสอน ตรวจสอบ
บันทึกการสอนที่คัดลอกของครูคนอื่น ๆ ที่ศูนย์วิชาการจัดเก็บไว้ ศึกษาการใช้อุปกรณ์การสอน
การผลิตอุปกรณ์การสอน และนักเรียนฝึกหัดครูก็จะได้รับประโยชน์เช่นเดียวกับครู ศูนย์มี
ช่างเทคนิคและช่างศิลป์ให้คำแนะนำและช่วยผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนให้ตามวัตถุประสงค์ใน
การใช้ และครูจะได้รับคำแนะนำในการใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษาใหม่ ๆ ตามความจำเป็น
ของครูแต่ละคน ศูนย์จัดห้องสมุดทางวิชาการ (Professional Library) ช่วยให้ครู
ได้ติดตามแนวโน้มทางการศึกษาและความก้าวหน้าใหม่ ๆ ในวงการศึกษ เพื่อปรับปรุง
การสอนของตนให้ดียิ่งขึ้นได้อีกทางหนึ่งด้วย

จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์ (Center directors) เจ้าหน้าที่ศูนย์
(Staffs) ผู้บริหาร ครูใหญ่ ผู้ชำนาญวัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Media Specialists)
ครู และผู้ชำนาญหลักสูตร (Curriculum Specialists) รวม 303 คน จอห์น โรเวลล์
(John Rowell) รายงานว่า ผู้ที่ใช้ศูนย์สม่ำเสมอมากที่สุดคือ ครู มีผู้ตอบอยู่ในอัตราสูง
สุดถึง 45 เปอร์เซ็นต์ และเหตุผลในการใช้ศูนย์วิชาการระดับอุดมโรงเรียนมีเหตุผล 2
ประการที่สำคัญ คือ เพื่อการประเมินค่าและวิจารณ์วัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่จะนำไปใช้ประโยชน์
มีผู้ตอบ 24 เปอร์เซ็นต์ และเพื่อใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่ไม่สามารถจะหาได้จากแหล่ง
บริการอื่น ๆ มีผู้ตอบ 20 เปอร์เซ็นต์¹

¹Rowell, op. cit., p. 28.

ประโยชน์ในด้านการบริหาร การนิเทศ และอื่น ๆ

ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาพิเศษ คณะกรรมการทางด้านการศึกษา เช่น คณะกรรมการหลักสูตร คณะกรรมการโรงเรียน เป็นต้น และบุคคลทั่วไป ๆ ไปที่สนใจการศึกษาวัสดุทางวิชาชีพ (Professional Materials) ให้ประโยชน์ต่อบุคคลเหล่านี้ตามความต้องการในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ประเมินผลหลักสูตร ปรับปรุงแผนการสอน และประมวลการสอน การจัดทำหนังสือและเอกสารประกอบการสอน ผลิตภัณฑ์อย่างอุปกรณ์การสอนและทดลองสอน พิจารณาปรับปรุงแบบเรียน การทำรายงานทางด้านการศึกษาของคณะกรรมการ และการศึกษาคิดตามแนวโน้มทางการศึกษา การวิจัย เพราะว่ายุคนี้ทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการนำความคิดใหม่ ๆ มาปรับปรุงการศึกษาให้ดีขึ้น นอกจากนั้นในการประชุมทางวิชาการ (Conference) ประชุมสัมมนา (Seminar) ประชุมปฏิบัติการ (Workshop) และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประจำการ (In-service Training) ก็สามารถนำวัสดุทางวิชาชีพ (Professional Materials) และเครื่องมือต่าง ๆ ในศูนย์วิชาการได้เป็นอย่างดี

จากรายงานการสัมภาษณ์ของ จอห์น โรเวลล์ (John Rowell) แสดงให้เห็นว่าความสม่ำเสมอในการใช้ศูนย์วิชาการของเจ้าหน้าที่ผู้บริหารและผู้นิเทศอยู่ในอันดับสองรองจากครู คือมีผู้ใช้ค่าคอม 20 เปอร์เซ็นต์¹

นับว่าศูนย์วิชาการมีประโยชน์ต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก การศึกษาจะมีคุณภาพสูงจะต้องจัดศูนย์วิชาการที่มีบุคลากรเพียงพอ มีวัสดุและเครื่องมือปริมาณมากและหลายรูปแบบ สถานที่ออกแบบให้ใช้ได้ตรงกับความสะดวกในการใช้งาน ปัจจุบันนักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ประจักษ์ความจริงแล้วว่า การจัดการศึกษาที่ดี มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและสังคมนั้นจะต้องมีการจัดบริการวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่ดี แม้ว่าจะต้องลงทุนมาก สมาคมห้องสมุดอเมริกันกล่าวว่า "การศึกษาที่จะให้คุณภาพสูงย่อม

¹ Ibid.

มีราคาแพง แต่สิ่งที่มีค่ายิ่งกว่าก็คือ การที่ต้องสูญเสียกำลังคนเพราะได้รับมาตรฐานการศึกษาที่ต่ำ ทำให้ความเฉลียวฉลาดของเขาได้สูญไปจากชาติ การศึกษาที่มีคุณภาพต้องการศูนย์วิชาการที่ดี"¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹American Library Association, op. cit., p. 5.